

ЗМІНИ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ТА БІЛОРУСІ В 90-Х РР. XX СТ.

90-і роки XX ст. в соціально-економічній історії України та Республіки Білорусь були складним, кризовим періодом. Досвід, набутий у період становлення ринкової економіки, залишається цінним і сьогодні. Для розвитку України та Білорусі цього періоду було характерним падіння темпів обсягів виробництва, безробіття, інфляційні процеси тощо. Різко зменшилися витрати держави на соціальну сферу. Реформування в економічній сфері не відбувалося паралельно із надійним соціальним захистом громадян. Так, в Україні, за даними, наведеними А. С. Цумаєвою, у 1998 р. податки становили 34 % доходів бюджету, а видатки на соціальний захист – усього 4 % (12,2 % у 1993 р.). Часті невиплати заробітних плат, пенсій, соціальних допомог практично ставили населення нашої держави в умови самовиживання, пошуку інших джерел доходів.

На думку Л. М. Шаблістої, у 1990-х рр. в Україні структурні диспропорції не були подолані та гальмували проведення ринкових реформ. Головну причину цього вона вбачає у послабленні регулюючого та координуючого впливу держави на процеси структурної перебудови, а також відсутності відповідної єдиної національної програми. У ці ж роки не відбулося позитивних зрушень у галузевій структурі промисловості.

Щодо аграрної сфери дослідники вважають, що на початковому етапі мета її реформування в Україні була невизначеною, що виключало розробку ефективної стратегії трансформацій. На першому етапі реформ (до грудня 1999 р.) відбувалася реорганізація колгоспів у колективні сільськогосподарські підприємства (КСП), створення фермерських господарств, однак цей процес був непослідовним, повільним та складним.

Формування соціально-економічної моделі Білорусі відбувалося в складних умовах перехідного періоду, коли «стара система ведення господарства була зруйнована, а нова, заснована на ринковій саморегуляції, не створена».

Відносно приватизації, то до кінця 1994 р. у приватній власності зосереджувалося близько 3 % всіх активів. Для приватизації пропонувалися на ринок лише ті підприємства, що були не цікавими для інвесторів.

Відмовившись від руйнування всього радянського, Республіка Білорусь обрала еволюційний шлях розвитку, що виключав можливість швидкої заміни існуючих форм виробничого процесу іншими. На думку фахівців, у Білорусі сформувалася модель жорсткого регулювання ринкової трансформації економіки, що передбачає послідовну заміну планових виробничих відносин ринковими, при якій виключені руйнування продуктивних сил і зниження життєвого рівня населення.

Основні зусилля були спрямовані на оздоровлення фінансової і грошово-кредитної сфери, покращення торговельного і платіжного балансів, стабілізацію курсу національної валюти, посилення заходів державного регулювання. Особлива увага приділялася відновленню державного сектору економіки, соціальному захисту населення, державному регулюванню економічних відносин.

Стрижневими компонентами обраної економічної системи стали: сильна держава, ефективний ринковий механізм із його соціальною орієнтацією. В таких умовах, звісно, збільшувалася роль держави як регулятора перехідних процесів, гаранта суспільства від безробіття, корупції, кримінального середовища.

Враховуючи нестачу ресурсів, неможливість й недоцільність державної підтримки усіх галузей народного господарства, в контексті програми «Основні напрями соціально-економічного розвитку Республіки Білорусь на 1996–2000 роки» було виділено три головні вектори розвитку економіки: експорт – житло – продовольство.

Вагомим пріоритетом першої п'ятирічки в Республіці Білорусь було визначено нарощення експортного потенціалу країни. Оскільки в Білорусі обмежені природні ресурси, незначний внутрішній ринок, що актуалізує зовнішньоекономічну діяльність, розширення експорту.

Швидкими темпами розвивалася обробна промисловість, продукція якої отримала доступ на російський ринок переважно за рахунок розгортання процесів політико-економічної інтеграції між Росією й Білоруссю. Хоча в цілому й спостерігалася помітна нерентабельність фермерських господарств, проте збереження колгоспно-радгоспної системи було раціональним кроком, що унеможливило руйнацію традиційних селянських цінностей в Білорусі.

Отже, досвід проведення реформ в соціально-економічній сфері України та Білорусі протягом 1990-х рр. був складним, неоднозначним, мав свої особливості в кожній з цих держав.